

ETNOLOGIE ȘI CULTUROLOGIE

Natalia GOLANT, Nicolae SUHACEV

Reflectarea obiceiurilor funerare ale românilor din Valea Timocului în variantele timocene ale baladei „Miorița”*<https://doi.org/10.52603/rec.2023.34.01>**Rezumat****Reflectarea obiceiurilor funerare ale românilor din Valea Timocului în variantele timocene ale baladei „Miorița”**

Colecția fundamentală de înregistrări ale textelor baladei „Miorița” de A. Fochi (București, 1964) relevă o variație sesizabilă în descrierile testamentului ciobanului, cât și ale aspectului înmormântării sale. Colecția conține și un text înregistrat de către D. Caracostea în 1941 într-un lagăr de prizonieri de război de la un originar din satul Brza Palanka din Serbia de Răsărit. Numărul de texte de baladă localizate în satele din estul Serbiei și nord-vestul Bulgariei este destul de mare. Particularitatea acestor variante în comparație cu versiunea „clasică” a lui A. Russo, publicată în redacția lui V. Alecsandri, constă în absența motivului „moarte-nuntă”. „Testamentul ciobanului” este prezent în toate versiunile „Mioriței”. În unele dintre ele, înregistrate în satele țărănilor (vorbitori de graiuri oltenești ale limbii române din Valea Timocului), pe lângă dorința ciobanului de a fi înmormântat lângă stâna de oi, există și rugămintea să-i facă pomană, adresată mamei lui, sau să împartă săracilor banii pe care îi ascunsese. Se poate presupune, cu referire la organizarea pomenilor și la distribuirea darurilor comemorative, că sunt legate de particularitățile ritului funerar al românilor din Valea Timocului, care acordă o mare importanță acestor acțiuni.

Cuvinte-cheie: texte folclorice, motive, obiceiuri funerare, țărani, unguneni, Valea Timocului.

Резюме**Отражение погребально-поминальной обрядности румын долины Тимока в тимокских вариантах румынской баллады «Миорица»**

Фундаментальный свод записей текстов баллады «Миорица» А. Фоки (Бухарест 1964) позволяет выявить заметное варьирование в описаниях как завещания пастуха, так и внешнего вида его захоронения. В этом своде представлен и текст, записанный Д. Каракостей в 1941 г. в лагере для военнопленных от уроженца села Брза Паланка (Восточная Сербия). Количество текстов баллады, локализуемых в селах Восточной Сербии и Северо-Западной Болгарии, довольно велико. Свообразие этих вариантов в сравнении с «классическим» вариантом А. Руссо, опубликованным в редакции В. Александри, заключается в отсутствии мотива «смерть – свадьба». «Завещание пастуха» присутствует во всех вариантах «Миорицы». В некоторых из них, записанных в селах царан (носителей олтенских говоров румынского языка, живущих в долине Тимока), кроме желания пастуха быть похороненным рядом с загонем для овец, содержится просьба к мате-

ри устроить ему поминки или раздать спрятанные им деньги беднякам. Можно предположить, что упоминания об организации поминок и о раздаче поминальной милостыни (поминальных даров) связаны с особенностями погребально-поминальной обрядности румын долины Тимока, придающих этим действиям большое значение.

Ключевые слова: фольклорные тексты, мотивы, погребальная обрядность, царане, унгурияне, долина Тимока.

Summary**Reflection of the funeral and memorial rites of the Romanians of the Timok Valley in the Timok versions of the Romanian ballad “Miorița”**

The fundamental set of recordings of the texts of the ballad “Miorița” by A. Fochi (Bucharest, 1964) reveals a noticeable variation in the descriptions of both the shepherd’s testament and of his burial. This collection also contains a text recorded by D. Caracostea in 1941 in a prisoner of war camp from a native of the village of Brza Palanka (eastern Serbia). The number of ballad texts localized in the villages of eastern Serbia and northwestern Bulgaria is quite large. The originality of these variants in comparison with the “classic” version by A. Russo, published in the editorship of V. Alecsandri, consists in the absence of the “death-wedding” motif. The “Shepherd’s Testament” is present in all versions of “Miorița”. In some versions, recorded in the villages of țărani (speakers of the Olten dialect of Romanian language who live in the Timok Valley), in addition to the desire of the shepherd to be buried next to the sheep pen, there is a request to his mother to arrange a wake for him, or to distribute the money that he had hidden to poor people. It can be assumed that the references to the organization of commemoration and the distribution of commemorative gifts are associated with the peculiarities of the funeral and memorial rites of the Romanians of the Timok Valley, who attach great importance to these actions.

Key words: folklore texts, motifs, funeral rites, țărani, unguneni, Timok valley.

În prezent sunt publicate peste o mie de variante ale baladei „Miorița”, care a fost descoperită de poetul Alecu Russo în 1846, în vecinătatea mănăstirii Soveja¹ (județul Vrancea în Principatul Moldovei). Scriitorul a trimis înregistrarea baladei prietenului său Vasile Alecsandri, care a publicat textul cu o anumită revizuire poetică în revista „Bucovina” (18 februarie 1850). În 1991, în arhiva orașului Târgu Mureș, a fost descoperită

o versiune anterioară a „Mioriței”, consemnată la sfârșitul secolului al XVIII-lea de către Ioan Șincai (fratele lui Gheorghe Șincai, unul dintre fondatorii Școlii Ardelene) (Прокофьева 2008: 9). Spre deosebire de textul lui Alecsandri, această variantă n-a avut nicio influență asupra folclorului și folcloristicii românești.

Cea mai reprezentativă colecție de variante ale baladei „Miorița” este volumul lui Adrian Fochi „Miorița. Tipologie. Circulație. Geneză”, care acoperă 702 versiuni ale baladei, 123 fragmente și 19 texte înregistrate în afara României, printre care 6 sunt variante din Valea Timocului (Fochi 1964: 980-987, 1065-1067). Intriga baladei în versiunea „clasică” a lui Russo și Alecsandri este următoarea: trei ciobani coboară din munți în vale. Doi dintre ei („Baciul ungurean/ Și cu cel vrâncean”), vorbesc să-l omoare pe al treilea („moldovan”), că „are oi mai multe”, auzind cum „se vorbiră” ciobanii dușmani, sfătuiește stăpânului său să păzească. Ciobanul îi spune Mioriței să spună dușmanilor ca să-l îngroape lângă stână și să-i pună trei fluieri în cap, iar mamei lui să-i spună că s-a însurat „cu fata de crai/pe o gură de rai” (Alecsandri 1966: 17-20). Descrierea metaforică a morții ciobanului ca nuntă care încheie povestirea devine o unire a protagonistului cu natura.

În privința obiceiurilor funerare, această versiune este aproape panteistică. Ea conține un motiv păgân al unei nunți-moarte, mai degrabă decât niște elemente ale credințelor și ritualurilor creștine. Variantele timocene ale baladei contrastează cu ele în acest sens.

Până în prezent sunt cunoscute 16 versiuni publicate ale baladei localizate în satele românești din Valea Timocului. Una dintre ele a fost înregistrată în Bulgaria (în satul Slanotâr din județul Vidin), dar restul în Serbia – pe teritoriul comunei Zaječar (satul Halovo), comunei Negotin (satele Aleksandrovac sau Zlocutea, Crnomasnica, Mokranje și Srbovo sau Sârbovlași), comunei Kladovo (satele Brza Palanka și Rtkovo), comunei Bor (satul Slatina), comunei Žagubica (orașul Žagubica) și comunei Kučevo (satele Duboka și Rakova Bara). Cel mai vechi text, numit „Strinul”, a fost înregistrat în mai 1941 de către Dumitru Caracostea într-o tabără de prizonieri de război din Iugoslavia, care a fost situat în comuna Curcani a județului Ilfov, în apropierea Bucureștiului. Informatorul de la care a fost consemnat acest text se numea Miailă a lu Mariana a lu Pătru, sau, sârbește, Meila Petrović. Era originar din satul Brza Palanka din comuna Kladovo.

Dumitru Caracostea a publicat textul baladei „Strinul” în „Revista Fundațiilor Regale” (Caracostea 1941)².

În același 1941, Ion Apostol a publicat o altă versiune a baladei tot din satul Brza Palanka în revista „Convorbiri literare” (Apostol 1941: 1011-1014). Este similar cu versiunea înregistrată de către Caracostea. La scurt timp, în anii 1942–1943, au fost publicate variantele acestei balade din Valea Timocului, înregistrate de către Ion Pătruț (din satul Mokranje a comunei Negotin), de către Cristea Sandu Timoc (din satul Rtkovo a comunei Kladovo și din satul lui natal Aleksandrovac sau Zlocutea a comunei Negotin) (Pătruț 1942; Sandu-Timoc 1942; 1943). Aceste texte sunt incluse în colecția lui A. Fochi.

Mai târziu, C. Sandu Timoc a publicat încă trei variante timocene ale acestei balade – două din satul Crnomasnica a comunei Negotin și una din satul Slanotâr al comunei și județului Vidin (Bulgaria) (Sandu Timoc 1967: 257-265). La mijlocul anului 1970, Ratomir Marković a publicat un fragment al baladei „Miorița” din satul său natal Racova Bara a comunei Kučevo (Marković 1974: 177-186). Varianta acestei balade din satul Duboka (tot din comuna Kučevo) a fost publicată în 2020 de către Paun Durlić – etnolog din Serbia de origine română. Paun Durlić a inclus-o împreună cu alte texte folclorice în cartea sa „Rumînji în zovîmit đî suare (povješć alu Rumînji đin Poreša, Pjeku al đî Sus šî cînuturlji vešinje)”. Varianta din Duboka este numită „Uoićă balură ku kornjicu-n gură” (Durlić 2020). Mult mai înainte, Durlić a publicat varianta acestei balade pe site-ul lui personal (Durlić 2011). În 2022, istoricul Slavoljub Gacović a publicat într-o colecție de texte folclorice românești de pe Valea Timocului în cinci volume o versiune a acestei balade din satul său natal Halovo a comunei Zaječar (Gacović 2022: 214-216). Versiunea din satul Slatina a comunei Bor a fost înregistrată și publicată de către Filip Paunjelović – muzicolog din Serbia de origine română (Paunjelović 2018: 226-227)³. Varianta din Žagubica, numită „Păcurar dâ n muncce”, a fost postată pe internet de către etnologul Dragan Stojanjelović, profesor la Universitatea din Novi Sad (Păcurar dâ n muncce).

O versiune nelocalizată, numită „Mneurica baluca”⁴, interpretată de cântăreața Katica Todorović-Arandelović, a fost postată online de regizorul amator Novica Paulić (*Mnneurica baluca*). Variantele din satele Slanotâr, Halovo, Aleksandrovac, Crnomasnica, Mokranje, Srbovo, Brza Palanka

și Rtkovo aparțin zonei dialectale *țărănești* (*oltenești*), iar cele din Slatina, Duboka, Žagubica și Rakova Bara – zonei dialectale *ungurenești* (*bănățene*)⁵.

Intrigile variantelor timocene ale „Mioriței” sunt mai reprezentative. În majoritatea textelor timocene, cu excepția variantei Katicei Todorović-Aranjelović, este inclus motivul „testamentul ciobanului”. Protagonistul cere să le spună dușmanilor care vor să-l omoare (în textele din Slatina și Duboka și în varianta B din Crnomasnica), sau mamei sale (în textele din Slanotârn, Žagubica, Brza Palanka, Aleksandrovac, Mokranje și în varianta A din Crnomasnica), unde și cum să-l îngroape (Paunjelović 2018: 226-227; Durlić 2020; Sandu Timoc 1943; Sandu Timoc 1967: 257-265; Păcurar dânu muncce; Caracostea 1941; Pătruț 1942). Conform textului din Halovo, oaia însăși trebuie să îngroape ciobanul (Gacović 2022: 214-216).

De obicei, ciobanul cere, în mod tradițional, să fie îngropat lângă stână, pentru a putea auzi lătratul câinilor și behăitul oilor. În multe variante timocene, un fluier ciobănesc este menționat ca „recuzită funerară”, fiind așezat în mormânt sau pe mormânt. Acest amănunt lipsește numai în una din cele două variante consemnate la Crnomasnica (în varianta B, intitulată „Miorița”) și în varianta din Slatina (Sandu Timoc 1967: 257-265; Paunjelović 2018: 226-227). În varianta din Duboka, păstorul cere să-i pună la cap un fluier de fag (Durlić 2020). În varianta din Mokranje – să i se pună două fluieri la cap – unul din lemn și unul din os (Pătruț 1942). În varianta A din Crnomasnica sunt menționate trei fluieri – din stuf, din corn și din salcie (Sandu Timoc 1967: 257-265). Versiunea din Brza Palanka înregistrată de D. Caracostea povestește despre două fluieri ce ar trebui să fie așezate la cap – unul de soc și unul de brad cu *dopul de os* (Caracostea 1941). În varianta de la Slanotârn (Bulgaria) – un fluier de os să-i fie pus la cap (Sandu Timoc 1967: 257-265).

În timp ce crengile de soc sau de fag erau materialul obișnuit pentru confecționarea fluierelor ciobănești, fluierile din os n-au existat la români. În contextul cântecelor epice românești, un fluier din os poate fi comparat cu un copuz (kobîz) din os care este menționat, de exemplu, într-una din versiunile oltenesti ale baladei „Chira Chiralina”. În acest caz, eposul românesc ne permite să admitem urme ale influențelor orientale, și anume turcești (Сухачев 2001: 283-303).

Ritul funerar al românilor din Valea Timocului sugerează că obiectele pe care le-a folosit mortul

și care au fost importante pentru el în timpul vieții sale pot fi așezate în mormânt (un rezident al satului Halovo, clarinetist, pe care l-am intervievat în primăvara lui 2022, a spus că unul dintre clarinetele lui va fi îngropat cu el când va muri⁶). Într-o variantă de baladă din satul Halovo, ciobanul cere să „i se pună la mormânt un fluier de soc în loc de cruce: *Și stîlp că să-m faci/ Fluieraș de soc...* (Gacović 2022: 214-216). Pentru desemnarea unei pietre funerare aici se folosește cuvântul „stâlp”, care în Halovo și în satele vecine înseamnă o cruce de lemn, instalată la mormânt⁷. S-ar putea remarca asemănarea cu obiceiul turc (din Asia Centrală) de a pune la mormânt la cap și la picioare în calitate de stâlpi mânerile de pe targa pe care era adus mortul. Varianta „Mioriței” din județul Teleorman (Oltenia) menționează și un „stâlp”: *Ciobanii sosea/ Și mi-l omora./ Unde mi-l îngropa?/ Cam în dosul stânii/ Ca s-auză câinii/ Stâlp ce-mi puneam?/ Căvălașul lui,/ Criviș că-mi batea,/ Cavalul urla,/ Pe Ion jelea* (Fochi 1964: 703). Să ne amintim și de varianta ardelenescă – colinda „Trei ciobani”, în care în fruntea ciobanului ucis este instalat un „fluier mare”, iar la picioare se pune o „trâmboitoare” (Densusianu 1923: 44). Un alt text din Teleorman, publicat de către Gr. Gh. Tocilescu, ne povestește că la mormânt este pus un căvălaș ca „stâlp” (Tocilescu 1900: 3-4). Sunt cunoscute și versiuni destul de conforme cu obiceiurile designului creștin al locului de înmormântare. De exemplu: *Iar din gluguliță/ Să-mi faci iconiță,/ Și din trisculiță/ Să-mi faci cruciuliță,/ Și din buciumaș,/ Să-mi faci prăpuraș* (Caracostea 1969 (1): 186-187).

Sunt cunoscute între variantele „Mioriței” și versiuni în care se exprimă dorința ca mormântul să fie aranjat „pe un munte înalt”, ceea ce este obișnuit, de exemplu, pentru tradițiile funerare din Asia Centrală. Și o coincidență opusă este identificată – un copuz (kobîz) inventat de eroul mitic turc Korkut, a fost așezat la mormântul lui, iar pe parcursul timpului a scos singur sunete de jale; două morminte ale personajului epopeii turcmene *Gambaru* sunt împodobite cu un copac, care, se presupune, că a crescut din cuierul dutarului său (Басилов 1967: 16). Astfel, medierea triburilor turcice în răspândirea acestui obicei și în răspândirea lui în Balcani s-ar putea să fie văzută ca o ipoteză permisibilă (Сухачев 2001: 283-303).

Mai multe texte timocene conțin motivul „maica bătrână”. În textul „Strinu”, consemnat de Sandu Timoc în Aleksandrovac și Crnomasnica, se regăsește și motivul „nunta-moarte”, care este prezent

în multe versiuni românești, inclusiv varianta „clasică” a lui V. Alecsandri. Descrierea nunții în această variantă timoceană este asemănătoare cu cea a lui Alecsandri: *Păsări, lăutari,/ Preoți, munții-ai mari;/ Soarele și luna/ Mi-au ținut cununa!* (Alecsandri 1966: 17-20). Totuși, aici protagonistul nu spune că s-a căsătorit cu fata de crai, ca în versiunea lui Alecsandri, ci roagă să-i spună mamei sale că și-a luat de mireasă un pistol mic și ruginit, cu trei ani în urmă încărcat cu aur și argint (Sandu Timoc 1967: 257-265).

În legătură cu motivul *nunții-moarte* din „Miorița” există o cantitate remarcabilă de percepții. Acest motiv a fost cercetat în special de folcloriști români precum Constantin Brăiloiu și Henri Stahl (Brăiloiu 1946; Stahl 1938: 104-119). Românii, la fel ca multe alte grupuri etnice, au anumite momente de apropiere între ritualurile de nuntă și cele de înmormântare. De exemplu, un *pom* poate fi prezentat atât în context ritual de nuntă, cât și la înmormântare (pomul ca semn de nuntă sau de moarte se întâlnește atât la românii din România – în Oltenia, Muntenia, Moldova etc., cât și la românii din Serbia de Răsărit). De exemplu, o fată tânără, adică necăsătorită, poate fi îngropată într-o rochie de mireasă, o ladă de zestre și un sicriu pot fi desemnate prin același cuvânt (de exemplu, *tron* sau *sândâc*) etc. Cu toate acestea, în versiunea timoceană a baladei, motivul *nunta-moarte*, după toate probabilitățile, este împrumutat din cărți – Sima Prunaru din Aleksandrovac (informatorul lui Sandu Timoc) ar putea cunoaște „Miorița” lui Alecsandri. În alte variante provenite din Timoc acest motiv este absent.

În unele variante timocene, motivul *maica bătrână* este completat de mențiunea că protagonistul a reușit să salveze turma pe care ucigașii lui au vrut s-o ia pentru ei (variantele unguenească de la Žagubica), sau a ascuns banii primiți pentru lână și miei vânduți (aproape toate textele țărănești, cu excepția variantei B din Crnomasnica). În textele de la Brza Palanka găsim o descriere detaliată a comorii și o listă impresionantă de monede care au circulat în diferite țări. Sunt amintiți lei, dinari (*dinări*), lire (*rile*) și napoleondores (*polișori*) (Caracostea 1941; Vrabie 1966: 272). Conform variantei din Aleksandrovac și variantei A din Crnomasnica, Miorița a dat naștere la mulți miei, creând o nouă turmă. Același text spune că mama ciobanului ucis a mers la judecată și că ucigașii au fost închiși pentru tot restul vieții (Sandu Timoc 1967: 257-265). Conform variantei din Mokranje, ucigașii, care au fost găsiți de mama ciobanului ucis, au fost spân-

zurați (Pătruț 1942). Acesta este un motiv rar; de exemplu, Tatiana Tsivyan, în secțiunea monografiei sale „Fundatiile lingvistice ale modelului balcanic al lumii” dedicată „Mioriței”, notează că variantele cu expunerea și pedepsirea ucigașilor, aparent, nu există (Цивьян 1990: 189).

În textele din Brza Palanka, o atenție deosebită se acordă faptului că mama trebuie să împartă banii ascunși de cioban ca pomană, sau să plătească lăutarilor pentru cântarea la pomana fiului (Caracostea 1941; Apostol 1941). Putem să remarcăm că invitația lăutarilor nu numai la înmormântări, ci și la pomeni – în special, în a doua zi după înmormântare, în a patruzecia zi etc. – este tipică pentru unele sate românești din Valea Timocului. Această practică a fost înregistrată de noi în timpul cercetărilor de teren din 2022 în satul Halovo al comunei Zaječar, unde trăiesc mai mulți lăutari (în Halovo, precum și în Brza Palanka, locuiesc purtătorii graiului oltenesc).

În 1943, Alexandru Husar, analizând varianta consemnată de Ioan Apostol în Brza Palanka, scria despre „pământenia” textului timocean față de varianta „clasică” a lui Vasile Alecsandri, consemnată în Moldova, – aici lăutarii trebuie să cânte pe bani la pomană, în timp ce în varianta lui Alecsandri *nunta-moarte* este însoțită de cântatul păsărilor, care mai sunt numite și lăutari și care cântă gratuit (Husar 1943: 688-689). Totuși, varianta în care *nunta-moarte* și păsările-lăutari sunt descrise aproape cu aceleași cuvinte ca și în varianta lui V. Alecsandri, a fost înregistrată în Valea Timocului. Gheorghe Vrabie, în monografia „Balada populară română”, notează cu referire la banii ascunși și la pomana ce urmează să fie făcută de mama ciobanului, care sunt tipice variantelor din Timoc, sunt relativ noi și sunt condiționate de realitățile locale (Vrabie 1966: 272). În varianta din satul Mokranje al comunei Negotin, consemnată și publicată de către I. Pătruț, ciobanul le spune oilor să-i dea mamei, pentru ca ea să împartă săracilor banii ascunși de el pentru sufletul lui (Pătruț 1942: 329-384).

Moartea violentă la românii din Valea Timocului, precum și în rândul românilor care locuiesc pe teritoriul României, este considerată moarte „rea”, fiindcă se complică viața de apoi. Prin urmare, de exemplu, un muribund ar trebui să țină în mână o lumânare aprinsă. Potrivit credințelor românilor din Valea Timocului, moartea subită a cuiva necesită anumite eforturi din partea rudelor mortului, menite să-i îmbunătățească existența postumă. Pentru a face acest lucru, pot oferi lumânări, haine și alte

obiecte ca daruri de înmormântare, pot aranja mese funerare suplimentare, pe lângă cele general acceptate, ceea ce necesită mai multe cheltuieli. Poate că acest lucru explică parțial referințele persistente, caracteristice versiunilor timocene ale baladei, că ciobanul a reușit să ascundă și să-i dea banii acumulați mamei sale.

Articolul nostru este preliminar. Am încercat să atragem atenție asupra posibilității și perspectivei studierii folclorului nu numai în contextul poeziei istorice sau al aspectelor folclorice propriu-zise, ci și ținând cont de acțiunea rituală și de tradițiile culturale cu care „poezia populară” se intersectează inevitabil.

Note

* Cercetarea Nataliei Golant a fost elaborată în cadrul proiectului: “Славяно-неславянские пограничья: похоронно-поминальный обряд в этнолингвистическом освещении / Slavic-non-Slavic borderlands: funeral and memorial rite in ethnolinguistic coverage” № 22-18-00484, <https://rscf.ru/project/22-18-00484/> (vizitat 15.09.2023).

¹ În comuna Soveja, județul Vrancea, Moldova, formată din satele Dragosloveni și Rucăreni.

² Mai târziu, acest text a fost publicat de către A. Fochi (Fochi 1964: 1065-1067). În plus, este inclus în primul volum al cărții D. Caracostea „Poezia tradițională română” (Caracostea 1969. Vol. I: 293).

³ Versiunea „Mioriței” din Slatina publicată de către F. Paunjelović a fost mai târziu republicată de către P. Durlić și S. Gacović; versiunea din Duboca publicată de către P. Durlić, tot așa a fost republicată de către S. Gacović (vezi Paunjelović 2018: 226-227; Durlić 2020; Gacović 2022: 216-218).

⁴ Este numele videoclipului de pe YouTube care se pronunță ca „Mneurița băluță”.

⁵ Denumirile graiurilor (*țărănești* și *ungurenești*) și ale purtătorilor de aceste graiuri (*țărani* și *ungureni*) provin de la denumirile țărilor din care ei au venit: denumirea *țărani* – de la Țara (prima parte a denumirii „Țara Românească”), *ungureni* – de la Țara Ungurească (Austro-Ungaria) (vezi Романски 1916).

⁶ Pe celălalt dânsul planifică să-l lase discipolului său.

⁷ Cuvântul „stâlp” pare să fi căpătat sensul de „cruce” prin adiacența funcțiilor, întrucât crucea (de lemn sau de piatră, mai târziu și de metal) este cel mai cunoscut semn de mormânt la creștini.

Referințe bibliografice / References

Alecsandri V. 1966. Opere. Vol. 3. Text ales și stabilit de G. Rădulescu-Dulgheru. Studiu introductiv de G. Niculescu. București: Editura pentru literatură.

Apostol I. 1941. Striinu. Variantă a Mioriței din Valea Timocului. În: Convorbiri literare, LXXVI, p. 1011-1014.

Brăiloiu C. 1946. Sur une ballade roumaine: La Mioritza. Genève: Kundig.

Caracostea D. 1941. Miorița în Timoc. În: Revista Fundațiilor regale, vol. VIII, 1 aprilie 1941, nr. 4, p. 141-144.

Caracostea D. 1969. Poezia tradițională română: balada poporană și doina. Vol. 1–2. Ed. critică de D. Șandru. Prefață de O. Bîrlea. București: Editura pentru literatură.

Densusianu O. 1923. Viața păstorească în poezia noastră populară. Vol. 1–2. București: Casa școalelor.

Durlić P. Es. 2011. Uoița balură, ku kornițu-n gură. Narodna književnost Vlaha: kartica zapisa, obrađena: 20.12.2011. http://www.paundurlic.com/vlaski.recnik/kn_celarec.php?action=upd&id=12&fbclid=IwAR1Uq7mI4xiaaAEEKMMjpw-gvUD-grTOnMmQXzg5KOZGU8M5XEM-Npk9pMxQ (vizitat 02.07.2023).

Durlić P. Es. 2020. Rumînji în zovîrnjit di suare. Vlasi na zalasku sunca. Majdanpek: Udruženje građana “Pekus”.

Fochi A. 1964. Miorița: Tipologie, circulație, geneză, texte. București: Editura Academiei RPR.

Gacović S. 2022. Literatura populară a românilor din Serbia de Răsărit. Vol. IV. Timișoara: Editura Universității de Vest.

Husar A. 1943. În jurul unei variante a Mioriței. În: Revista Fundațiilor regale, anul X, nr 6, 1 iunie 1943, p. 688-689.

Marković R. 1974. Privire generală asupra poeziei populare a românilor din Serbia Răsăriteană. În: Analele Societății de limba română, 5, p. 177-186.

Mnjeurica baluca. Katica Todorović V. Pesma 19. <https://www.youtube.com/watch?v=ga6JchpfYRc> (vizitat 02.07.2023).

Paunjelović F. 2018. Tradicionalna kultura Vlaha Crnorecja. Boljevac: Kulturno-obrazovni centar Boljevac.

Păcurar dâns muce (Miorița din Homoli) – Čobanin iz planine. <https://www.youtube.com/watch?v=dHN3UomuWzs> (vizitat 02.07.2023).

- Pătruț I. 1942. Folclor de la românii din Sârbia. În: Anuarul arhivei de folclor, VI, Cluj, p. 329-384.
- Sandu-Timoc C. 1942. Folklor din Timoc. În: Timocul, 9, p. 47.
- Sandu-Timoc C. 1943. Strinu. În: Revista Fundațiilor regale, X/12, 1 decembrie 1943, p. 650-653.
- Sandu Timoc C. 1967. Cântece bătrânești și doine. București: Editura pentru literatură.
- Stahl H. H. 1938. Filozofarea despre filozofia poporului român. În: Sociologia românească, III, nr. 3-4, p. 104-119.
- Tocilescu Gr. G. 1900. Materialuri folkloristice. Vol. I. Poesia poporană. București: Tipografia „Corpului didactic” C. Ispasescu&G. Bratanescu.
- Vrabie Gh. 1966. Balada populară română. București: Editura Academiei RSR.
- Басилов В. Н. 1967. Пережитки доисламских верований в мусульманском культе святых (на материале Туркмении). Автореф. дисс. ... канд. истор. наук. М.: Институт. / Basilov V. N. 1967. Perezhitki doislamskih verovaniy v doislmskom kul'te sv'atyh (na materiale Turkmenii). Avtoref. diss. ... kand. istor. nauk. M.: Institut etnografii im. N. N. Mikluho-Maklaya RAN.
- Прокофьева И. Н. 2008. Народная баллада «Миорица» в контексте румынской литературы XIX–XX вв. Автореф. дисс. ... канд. филол. наук. М.: Институт славяноведения РАН. / Prokof'eva I. N. 2008. Narodnaya ballada „Miorița” v kontekste rumynskoy literatury XIX–XX vv. Avtoref. diss. ... kand. filol. nauk. M.: Institut slavyanovedenia RAN.
- Романски С. 1916. Разпространението на власите между Тимок и Морава и на цинцарите в Македония. În: Научна експедиция в Македония и Поморавието. Съст. Петър Хр. Петров. / Romanski S. 1916. Razprostraneniето na vlasite mezhdu Timok i Morava i na cincarite v Makedoniia. In: Nauchna ekspediciia v Makedoniia i Pomoraviето. S't. Pet'r Khr. Petrov. http://macedonia.kroraina.com/bg_1916/bg_1916_2_12.htm?fbclid=IwAR0PHhQFUs6vAk8vQhFfb_vpj-bwNBhjv8xQNNYohbH2RY-0OsNF-YuwDZ-MA#g1 (vizitat 05.07.2023).
- Сухачев Н. Л. 2001. «Миорица» (фрагмент восточнороманского эпоса). În: Studia linguistica et balcanica. Памяти Агнии Васильевны Десницкой (1912–1992). СПб.: Наука, с. 283-303. / Suhacev N. L. „Miorița” (fragment vostochnoromanskogo eposa). In: Studia linguistica et balcanica. Pam'ati Agnii Vasil'evny Desnitskoy (1912–1992). SPb.: Nauka, p. 283-303.
- Цивьян Т. В. 1990. Лингвистические основы балканской модели мира. М.: Наука. / Tsivyan T. V. 1990. Lingvisticheskie osnovy balkanskoy modeli mira. M.: Nauka.
- Natalia Golant** (St. Petersburg, Russia). Doctor în istorie, Muzeul de Antropologie și Etnografie „Petru cel Mare” (Kunstkamera) AȘR.
- Наталья Голант** (Санкт-Петербург, Россия). Кандидат исторических наук, Музей антропологии и этнографии им. Петра Великого (Кунсткамера) РАН.
- Natalia Golant** (Saint Petersburg, Russia). PhD in History, Peter the Great Museum of Anthropology and Ethnography of Russian Academy of Sciences.
- E-mail:** natalita1977@yandex.ru
ORCID: 0000-0002-0906-9560
- Nicolae Suhacev** (St. Petersburg, Russia). Doctor în filologie, Institutul de Studii lingvistice al AȘR.
- Николай Сухачев** (Санкт-Петербург, Россия). Кандидат филологических наук, Институт лингвистических исследований РАН.
- Nikolay Suhachev** (Saint Petersburg, Russia). PhD in Philology, Institute for Linguistic Studies of Russian Academy of Sciences.
- E-mail:** nsuh@inbox.ru
ORCID: 0009-0008-4179-0017